

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології та педагогіки РДГУ
Кафедра загальної психології та психодіагностики
Кафедра вікової та педагогічної психології
Кафедра практичної психології та психотерапії**

Актуальні питання психологічної науки

**Альманах студентського наукового
товариства**

Випуск 13

Рівне - 2019

ББК 88

А 43

УДК 159.9

Актуальні питання психологічної науки: Альманах студентського наукового товариства. – Випуск 13. – Рівне: РДГУ, 2019. – 169 с.

Головний редактор:

Ямницький В.М. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії РДГУ.

Редакційна колегія:

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, академік АВШ, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології, директор Інституту психології та педагогіки РДГУ, перший проректор РДГУ;

Воробйов А.М. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики РДГУ;

Павелків В.Р. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету РДГУ

Литвиненко С.А. – доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії РДГУ;

Безлюдна В.І. - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Главінська О.Д. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики РДГУ;

Корчакова Н.В. – доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Рудь Г.В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та психотерапії РДГУ;

Романюк В.Л. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики РДГУ;

Созонюк О.С. - кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ.

Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ (протокол № 5 від 30 травня 2019 р.)

За достовірність фактів, дат, назв тощо відповідальність несуть автори матеріалів.

2. Журбин В. И. Понятие психологической защиты в концепциях З. Фрейда и К. Роджерса [Электронный ресурс] / В. И. Журбин. – Вопросы психологии. – 1990. – №4. – С. 14–23.
3. Карвасарский Б.Д. Психотерапевтическая энциклопедия / Б.Д.Карвасарский. – СПб. : «Питер», 1999. – 752 с.
4. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика: Понимание с-ры личности в клиническом процессе / Н. Мак-Вильямс. – М., 1998. – 480 с.
5. Тігаренко Д. С. Захисні механізми психіки людини [Електронний ресурс] / Д. С. Тігаренко // Проблеми екстремальної та кризової психології – Вип. 6. – Харків, 2009. – Режим доступу : <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive>
6. Чумакова Е. В. Психологическая защита личности в системе детско-родительского взаимодействия – Диссертация на соискательство ученой степени кандидата психологических наук: 19.00.11 / Е. В. Чумакова; Санкт-Петербург, – СПбГУ, – 1998, – 200 с.
7. Ярмиш І.О. Психологічні механізми адаптації підлітків з кримінальною поведінкою в умовах примусової ізоляції: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.06 / І.О. Ярмиш; МВС України. Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003. – 20 с.

УДК 159.922.8:159.955.4

**ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗВИТОК РЕФЛЕКСІЇ У ЮНАЦЬКОМУ
ВІЦІ**

Тарадайник Дарія, здобувач ОС «бакалавр», РДГУ

Керівник: Сторож О.В., кандидат психологічних наук, доцент

Безперервна низка подій ХХ і ХХІ століть поставила людей в умови, коли стрес став характерним станом сучасної людини й гостро постала проблема вирішення цього стану. Розвиток інформаційних технологій, прискорення темпу життя, поява нових вимог на ринку праці в чітких конкурентних умовах, зростання глобалізації різних сфер економіки і соціального життя призвели до виникнення важких життєвих проблем. Усі ці умови життєдіяльності, вимагають від людини вміння самостійно створювати програму власних дій, моделювати ситуації, контролювати свої вчинки, рефлексувати [1].

Особливого значення рефлексія набуває за життєвих умов. Реалії сучасності часто стають причиною стресу, тому пріоритетним виявляється

своєчасне самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів та станів в стресових ситуаціях та набування таким чином стресостійкості.

Стрес є рушійною силою у розвитку та протіканню психічних процесів, адже він вимагає від особистості розкриття власних ресурсів, мобілізацію усіх систем та актуалізацію пізнавальних процесів.

Формування самосвідомості та власного світогляду відбувається у юнацькому віці, тому важливо саме на цьому етапі оволодіти вміннями рефлексії у життєвих ситуаціях, що допоможе молодій людині швидко орієнтуватися у нових умовах життя та протистояти стресовим позиціям [2; 3].

Проблема рефлексії знаходить своє відображення у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених: в рамках підходів до вивчення свідомості (Л. С. Виготський, Н. І. Гуткіна, А. Н. Леонтьєв, І. М. Семенов, Є. В. Смирнова, А. П. Сопіков, С. Ю. Степанов та ін.), мислення (Н. Г. Алексєєв, А. В. Брушлінській, В. В. Давидов, А. З. Зак, В. К. Зарецький, Ю. Н. Кулюткін, С. Л. Рубінштейн, І. М. Семенов, С. Ю. Степанов та ін.), творчості (Я. А. Пономарьов, Ч. М. Гаджієв, С. Ю. Степанов, І. Н. Семенов та ін.), спілкування (Г. М. Андрєєва, А. А. Бодальов, С. В. Кондратьєва та ін.), особистості (К. А. Абульханова – Славська, Л. І. Анциферова, Л. С. Виготський, Б. В. Зейгарник, А. Б. Холмогорова та ін.) [1-4].

Погляди зарубіжних дослідників співзвучні з теоретичними поглядами на рефлексію вітчизняних психологів. Спільним у поглядах на саморефлексивну самосвідомість є позиція «спостерігача», безоціночна та неупереджена, що дозволяє фіксувати те, що відбувається, як у внутрішньому полі свідомості, так і навколо. Актуалізація рефлексивної самосвідомості відбувається природним шляхом в критичних життєвих ситуаціях, що інтенсифікують процеси самопізнання. Завдяки рефлексії людина здійснює аналіз свого життєвого досвіду, свого змісту свідомості [4].

Таким чином, рефлексія, як спосіб пізнання себе і навколишнього дійсності розглядалася в чотирьох аспектах, онтологічному, гносеологічному, методологічному та аксіологічному. Рефлексія як метод дослідження колективних форм діяльності спілкування, мислення і свідомості досліджується в таких аспектах: кооперативному, комунікативному, особистісному та інтелектуальному. Останнім часом додалися екзистенційна, культуральна і саногенна види рефлексії.

У емпіричному дослідженні рефлексії брали участь студенти 4-го курсу, психолого-природничого факультету РДГУ, спеціальності психологія. Всього у дослідженні було залучено 40 осіб, чоловічої і жіночої статі. Їх вік склав від 19 до 23 років.

Для визначення рівня *рефлексії* були використані наступні методики: методика «Дослідження рівня розвитку рефлексивності» за А. В. Карповим і методика визначення рівня рефлексії (О.С. Анісімов). Отримані результати показали, що показники: *ситуативної, ретроспективної та перспективної рефлексії* у студентів знаходяться на середньому рівні з переважанням низького рівня над високим. Це свідчить про поверхневий рефлексивний аналіз інформації у студентів, який здійснюється не по власній ініціативі, а під впливом обставин чи інших людей. Досліджувані можуть осмислити і проаналізувати те, що відбувається з ними, здатні співвідносити з предметною ситуацією власні дії, координувати, контролювати елементи діяльності відповідно до сучасних умов. Це проявляється у тому, що вони часто вдаються до обдумування того, що відбувається, схильні до самоаналізу в життєвих ситуаціях. У той же час їм властиво обмірковувати майбутню діяльність і планувати, прогнозувати імовірний результат діяльності. У поведінці студентів це проявляється у вигляді ретельного планування деталей, які мають велике значення для виконання майбутньої діяльності; частому уявному зверненні їх до майбутньої діяльності; занепокоєнні про майбутнє.

Таким чином, отримані результати дослідження за допомогою даних методик вказують на те, що у досліджуваних присутнє вміння описувати власні дії, проявляти часткове усвідомлення своїх специфічних характеристик, отримувати випадковий результат рефлексії, часто таким, який не відповідає реальним умовам ситуації, а також проявляється в стихійному, неорганізованому характері протікання рефлексивних процесів. Також спостерігається у студентів взаємодія із соціумом, вміння приймати іншу точку зору та розділяти її, співпрацювати та формувати самостійність мислення. Вони частково усвідомлюють свої специфічні характеристики, вміють полемізувати з собою, без наявності зовнішнього опонента.

Список використаних джерел

1. Степанов С. Ю., Семёнов И. Н. Психология рефлексии: проблемы и исследования / С. Ю. Степанов, И. Н. Семёнов // Вопросы психологии. – 1985 – №3. – С. 31-40.
2. Холодная М. А. Психология понятийного мышления: От концептуальных структур к понятийным способностям / М. А. Холодная. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН». – 2012. – 288 с.
3. Леонтьев А. М. Деятельность. Сознание. Личность / А. М. Леонтьев. – М. – 1975. – 304 с.
4. Семёнов И. Н. Проблемы рефлексивной психологии решения

творческих задач / И. Н. Семёнов. – М. – НИИОПП АПН СССР. – 1990. – 26 с.

УДК 159.92

**ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
КЛІМАТУ В СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ**

Хомич Володимир, здобувач ОС «магістр», РДГУ

Керівник: Рудюк О.В., кандидат психологічних наук, доцент

Вивчення проблеми формування соціально-психологічного клімату (далі СПК) репрезентовано у науковій літературі широким колом дослідників (Л.В. Долинська, І.А. Зязюн, І.Ф. Кривонос, М.В. Левченко, Г.В. Локарева, Л.І. Міщик, О.Г. Мороз, Д.Ф. Ніколенко, О.В. Петровський, О.О. Почерніна, Л.О. Савенкова, Н.В. Чепелева, Т.С. Яценко та ін.).

Як зазначає В.М. Шепель, «психологічний клімат – це емоційне фарбування психологічних зв'язків членів колективу, що виникає на основі їхньої близькості, симпатії, збігу характерів, інтересів, схильностей» [3, с. 127]. Прийнято вважати, що клімат відносин між людьми складається із трьох кліматичних зон – клімату суспільних відносин (соціальний клімат), клімату моральних цінностей певного колективу (моральний клімат), клімату неофіційних відносин, які складаються між учасниками групи (психологічного клімат).

СПК студентської групи – це узагальнююча характеристика всього внутрішнього оточення, яке проявляється в поведінці і міжособистісних стосунках між основними суб'єктами навчального процесу [1, с. 25]. Основними показниками СПК виступають характер відносин між студентами, викладачами і студентами, студентами і керівництвом ЗВО, викладачами.

Для сприятливого СПК характерне [2, с. 65]: переважання творчого, професійного настрою протягом дня навчання; почуття групової згуртованості та товариськості; високий рівень підготовки студентів; гарні взаємовідносини між викладачами і студентами; рівномірність розподілу об'єму навчання та навантаження на кожного студента групи; своєчасність та об'єктивність вирішення конфліктних ситуацій; справедливість в оцінці діяльності студентів групи, а також розподіл винагороди; використання можливостей неформального лідерства для розв'язання навчальних та виховних задач; критика й самокритика; колективне обговорення варіантів важливих рішень, що приймаються тощо.

Зміст

Вступ	3
Артемова О. Структурний аналіз кар'єрного самовизначення особистості майбутнього психолога	4
Артемова О. Динаміка ціннісно-сислової сфери майбутніх психологів у процесі професійного навчання.....	6
Базилюк О. Творчий потенціал особистості як передумова її професійної самореалізації	8
Бігун Л. Психологічні особливості формування лідерських якостей у майбутніх психологів	11
Блищик Ю. Психологічні особливості адаптації до шкільного навчання людей з обмеженими можливостями	12
Болюх Т. Формування професійної ідентичності в студентському віці	15
Валага О. Формування Я-образу крізь призму професійної спрямованості у старшокласників	17
Воронко В. Дослідження і корекція перфекціонізму серед студентства	19
Гесаль О. Самоповага як чинник академічної успішності старшокласника	22
Главінська Е.С. Малюноква терапія як ефективний метод подолання агресивності молодших школярів	24
Гойко Я. Переживання як критерій об'єктивації емоційної сфери особистості	25
Головенко А. Психологічна готовність молоді до шлюбу	27
Голубчикова М. Психологічні аспекти сексуальності сучасної молоді	29
Гордійчук К. Експериментальне дослідження психологічних особливостей особистісно-професійного становлення старшокласників	31
Джеджера О. Індивідуальні особливості емоційного переживання студентами екзаменаційного стресу	33
Дідус Т. Феномен смисложиттєвих орієнтацій особистості	35
Євтушок Б. Використання казкотерапії у психологічній допомозі дітям, які переживають горе	38
Забегаліна Д. Основні психологічні детермінанти й чинники виникнення та розвитку тривожності і страху у підлітковому віці	40
Загуляєва В. Особливості міжособистісних взаємин з ровесниками у підлітковому віці	43
Зайцева О. Відмінності у структурі мотивації вибору професії мешканців міст і сіл	44
Зайченко І. Роль комунікативних здібностей у процесі формування особистості старшокласників	47
Зелена І. Соціальна адаптація військовослужбовців та їх сімей	49

Каламбет А. Інклюзивна свідомість людей в сучасному суспільстві	52
Капуцьян Я. Комунікативний вплив ЗМІ як чинник зміни особистісних настановлень	54
Кобзар З. Фактори розвитку агресивності у студентів	56
Ковальчук М. Психологічні особливості самооцінки у студентів	58
Комарніцька О. Психологічні особливості відповідальності у юнацькому віці	56
Корчак А. Психологічні особливості психосоматичних проявів особистості в умовах емоційної напруги	62
Крук С. Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту в юнацькому віці	65
Кужель Н. Корекція аутичного поведінкового спектру проявів методами арт-терапії у дітей з особливими потребами	67
Лавренчук К. Самооцінка як психологічний феномен	69
Максимчук І. Особливості каузальної атрибуції в ситуації міжособистісного конфлікту (на матеріалі дослідження старшокласників)	71
Мартинюк А. Діагностика емоційного стану старшокласників перед ЗНО	73
Мартинюк Т. Дослідження і корекція фрустраційних станів у студентів	75
Мельник А. Індивідуально-стильові чинники переваг у застосуванні способів психологічного захисту	78
Мельник І. Вплив емоційних станів страху на особистість студентів	81
Миколайчук Ю. Основні аспекти вивчення емпатії у психологічній науці	84
Миркун Н. Вікові особливості точності та адекватності міжособистісного сприймання	86
Мислінчук Ю. Психоаналіз чинників формування низької самооцінки у юнацькому віці	89
Михайлова І. Дослідження психологічних особливостей динаміки впливу самосвідомості на ставлення особистості до себе та соціуму	91
Михайлова Т. Індивідуально-психологічні чинники агресивності молодших школярів	94
Новорок А. Психологічні особливості дослідження емоційно-вольових якостей молодшого школяра	96
Остапчук К. Психологічні особливості самооцінки у підлітків	98
Остігова А. Вікові особливості змісту стереотипів соціального сприймання	101
Павлусь В. Психологічні особливості ціннісно-мотиваційної сфери в юнацькому віці	103
Петренко А. Дослідження і корекція конфліктної поведінки серед студентів	105

Петрова-Ніколайчук О. Особливості прийняття рішень старшокласниками в ситуаціях морального вибору	108
Покотило Б. Психологічний супровід інклюзивних дітей	110
Пошковська А. Психологічні особливості креативного мислення молодших школярів	112
Романюк О. Розвиток емпатії практичних психологів в процесі професійного становлення	114
Савуляк В. Групове фокусоване інтерв'ю у контексті практичної підготовки майбутніх психологів	118
Савуляк В. Копінг-стратегії студентської молоді: особливості, шляхи корекції	119
Семенюк О. Психологічні особливості формування мотиваційного компонента моделі підготовки юнаків до трудової діяльності	121
Синчук Т. Психологічні чинники соціально-психологічної адаптації студентів-психологів	122
Сімчук А. Подолання невпевненості в стресових ситуаціях	124
Скалка І. Психологічні особливості розвитку емоційної сфери сучасних підлітків	126
Слабецька Д. Психологічні чинники конфліктів у студентській академічній групі	128
Сочинська Р. Психологічний зміст та структура творчого потенціалу особистості	130
Сукнацька А. Психологічні детермінанти подолання почуття самотності в юнацькому віці	133
Сульжук Т. Захисні механізми психіки у підлітків з девіантною поведінкою	135
Тарадайник Д. Дослідження і розвиток рефлексії у юнацькому віці	138
Хомич В. Фактори формування соціально-психологічного клімату в студентській групі	141
Хомік Т. Теоретичні аспекти проблеми формування стресостійкості юнаків	142
Хрипонюк І. Психологічні особливості мотивації навчальної діяльності студентів	144
Чалайдюк К. Готовність майбутніх психологів до професійної діяльності: теоретичний аналіз проблеми	146
Чмуневич Н. Особливості розуміння феномену свободи в підлітковому та юнацькому віці	148
Шатковська О. Вплив гендерних стереотипів на особливості спілкування сучасної молоді	151

Шахрайчук І. Феномен поняття «ціннісні орієнтації» у психологічній науці	152
Шевлюк В. Психологічні особливості переживання почуття самотності у юнацькому віці	154
Шевчук О. Психологічні особливості прояву сором'язливості у юнацькому віці	157
Шоха Т. Особливості розвитку мотиваційної сфери молодших школярів	160
Шумак Ю. Особливості міжособистісної взаємодії в групах дітей з особливими потребами	162
Якимчук М. Психологічні аспекти прийняття рішень при виборі майбутньої професії студентів-психологів	163

Наукове видання

**Актуальні питання психологічної науки.
Альманах студентського наукового товариства**

Випуск 13

Наукове редагування – доц. Романюк В.Л.
Відповідальний за випуск – проф. Воробйов А.М.

Підписано до друку 2.06.2019 р.
Формат 60x80/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman
Умовн. друк арк. 9,7. Тираж 150 прим.

вул. С. Бандери, 12, м. Рівне
Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету